

Editorial

Vážení čtenáři,

předkládáme Vám druhé číslo Newsletteru společnosti Collegium Bohemicum, ve kterém najdete informace o jedné menší již existující a jedné velké dlouhodobě připravované trvalé muzejní expozici k tématu dějin Němců v českých zemích. Ta první výstava byla pod titulem „Zapomenutí hrdinové“ slavnostně otevřena v rámci závěrečné ústecké konference ke stejnojmennému projektu na podzim roku 2008. Tu druhou připravuje Collegium Bohemicum pro rekonstruovanou budovu Muzea města Ústí nad Labem, která má být zprovozněna koncem roku 2011. Na koncepci této velké výstavy se podílí dlouhá řada prvotřídních odborníků z České republiky i ze zahraničí. K dobré atmosféře, ve které zásadní debaty o podobě připravované expozice probíhají, přispělo mj. definitivní schválení evropských prostředků na rekonstrukci budovy muzea a schválení příspěvku Česko-německého fondu budoucnosti na pořízení potřebných sbírkových předmětů.

Collegium Bohemicum přivítalo své první stipendisty z řad doktorských studentů na půlročním pobytu v Ústí nad Labem a je nám ctí, že Vám je v tomto čísle můžeme představit. Kulturní manažerka Vás zve na aktuální kulturní a kulturně-vzdělávací akce a já Vám přeji hezké čtení.

Blanka Mouralová, ředitelka

Informace k výstavním projektům

Expozice „Zapomenutí hrdinové“ otevřena v rámci ústecké konference.

Mystický obraz tance se smrtí uvádí návštěvníky do expozice Muzea města Ústí nad Labem „Zapomenutí hrdinové“.

Ze slavnostního otevření expozice Zapomenutí hrdinové

Navozuje atmosféru doby, jež roztočila krutou ruletu s lidskými životy. Symbolizuje tragický osud odpůrců nacismu z řad československých Němců, kteří jsou hlavním objektem výstavy. Expozice přivítala první návštěvníky 11. září 2008 u příležitosti konání konference o německých antifašistech v Ústí nad Labem.

„Jejich vlastní bylo Československo, jejich mateřštinou němčina a jejich nepřítelem nacismus.“ Tato tři hesla charakterizují téma stálé výstavy, která hmatatelně završila tříletý vědecký projekt. Navazuje na vládní prohlášení z roku 2005 o dodatečném uznání zásluh protifašisticky smýšlejících českých Němců na osvobození země, včetně omluvy za poválečná příkoří. Podle odhadů historiků tvořili odpůrci nacismu 10 až 20 procent německé menšiny. Přesto byli dlouho v československých dějinách protifašistického odboje přehlíženou skupinou. Moderně pojatá expozice se snaží tento nedostatek vynahradit a dokumentuje politické a životní postoje antifašistů.

Co Vás v expozici čeká?

Funkci výstavního prostoru plní už schodiště, kde na stěnách visí koláže z časopisů německé sociální demokracie třicátých let. Zobrazují Hitlera, Mussoliniho, Franka a jiné představitele fašismu v nezvyklých karikaturách. Hrozící nebezpečí často předvídavě personifikuje motiv smrti, nejvýrazněji na volebním plakátu německých sociálních demokratů v Československu z května 1938: zelený kostlivec s hákovým křížem na čele natahuje pařátu po vesničce v Krušných horách a nad ním září alarmující nápis: „Schütz die Heimat!“ (Braňte vlast!). Jako historická ozvěna této zoufalé výzvě zní schodištěm z reproduktorů seznam německých antifašistů odsunutých po válce z vlasti – Československa.

Centrální prostor stálé expozice se z politické agitační roviny posouvá do polohy intimnější. Vstup lemují díla antifašistických umělců, která promlouvají tématy i dramatickými osudy autorů. Tvůrce obrazu tance se smrtí, katolický mystik Norbert Hochsieder, přišel za války o příbuzné v koncentračním táboře a v roce 1945 o svá díla, když byl jeho ateliér v Mariánských Lázních vyrabován.

Vybrané trojrozměrné předměty, vysvětlující texty a audiovizuální prostředky ilustrují tři epochy, z nichž v každé hráli němečtí antifašisté jinou roli. První jsou osudová třicátá léta, kdy stáli jako demokraté proti sílícímu nacismu. Následuje okupace a druhá světová válka charakterizovaná skrytým odbojem nebo emigrací. Vrchol představují léta poválečná, kdy se k mnohým z nich přistupovalo jako k nepřátelům republiky.

Osobní příběhy

Výstava klade důraz na audiovizuální stránku podtrhující emoční náboj expozice. Pracuje především s autentickými obrazovými a zvukovými záznamy pamětníků.

Osobní příběhy antifašistů se prolínají větší částí výstavy. Expozice pracuje s výstupy vědeckého projektu, který sbíral a dokumentoval prožitky zapomenutých hrdinů v České republice i v zahraničí. Stěna s posuvnými tabulemi dává návštěvníkům možnost seznámit se ve zkratce se dvěma desítkami osobních medailonků: Herbert Löwit (*1923), německý mladík z Liberce, aktivní od dětství v Socialistické mládeži, který po útěku z okupovaného Československa vstoupil do řad československé armády v Anglii, nebo Herta Sedláčková (*1923), dcera německé komunistické rodiny z Oder, která za pomoc ruským uprchlíkům skončila ve vězení Gestapa. Důkaz, že protifašistické postoje šly napříč společenskými vrstvami německé menšiny, dokládá příběh šlechtice Joachima von Zedtwitze (1910-2001). Provokoval nacisty už jako student medicíny v Berlíně a doma v Praze pomáhal po okupaci řadě ohrožených lidí k přechodu přes hranice. V roce 1940 ho nacisté zatklí pro velezradu.

Tři příběhy výjimečných osobností Ústecka pak představuje výstava podrobněji. Jde o ústeckého starostu a předního sociálně-demokratického politika Leopolda Pözlza (1879-1944), mezinárodně uznávaného malíře a levicového intelektuála Ernsta Neuschula (1895-1968) a o Rudolfa Siebera (1897-1976), filmového producenta a manžela nejslavnější německé herečky Marlene Dietrich. Další z příběhů inspiroval tvůrce výstavy ke komiksovému zpracování. Kresleným hrdinou se stal jedenáctiletý chlapec Bedřich Fritz Dědek (1934-2008), který se svým otcem – německým sociálním demokratem – zachránil na konci války před zničením labskou přehradu v Ústí nad Labem.

Text: Martin Krsek, Blanka Mouralová

Adresa: Velká Hradební 15, Ústí nad Labem

Otvírací hodiny: Út – So 10-12 a 13-17 hod.

Jinak dle dohody na tel. 475 201 353.

Základní vstupné 30,- Kč.

Výzva účastníků konference

k podpoře stálé muzejní expozice o dějinách Němců v českých zemích

Ústí nad Labem 12. 9. 2008

Účastníci konference Zapomenutí hrdinové (ve dnech 11.-12.9.2008 v Ústí nad Labem) jsou přesvědčeni, že vládní projekt „Dokumentace osudů aktivních odpůrců nacismu, kteří byli po skončení druhé světové války postiženi v souvislosti s opatřeními uplatňovanými v Československu proti tzv. nepřátelskému obyvatelstvu“, který byl bilančován na konferenci za účasti mj. ministra zahraničí ČR Karla Schwarzenberga, místopředsdkyně Spolkového sněmu Susanne Kastner, předsedy vlády Svobodného státu Sasko Stanislava Tillicha, ministra a předsedy Legislativní rady vlády ČR Cyrila Svobody a ministra zemědělství Petra Gandaloviče, bude nastálo zhodnocen, teprve až se stane součástí stálé muzejní expozice v Muzeu města Ústí nad Labem o dějinách Němců v českých zemích. Tento záměr, k jehož uskutečnění byla ústeckými institucemi zřízena obecně prospěšná společnost Collegium Bohemicum, je celostátního významu, a mělo by se mu v průběhu realizace dostat podpory nejen na místní, ale i krajské a celostátní úrovni.

účastníci konference

Závěrečný panel konference Zapomenutí hrdinové

Jak vzniká výstava o dějinách Němců v českých zemích.

Collegium Bohemicum dostalo jedinečnou možnost připravit v Ústí nad Labem trvalou výstavu o dějinách Němců v českých zemích. K tomuto tématu tu už jedna celková výstava byla. Byla to putovní výstava, která vznikla těsně po válce a jmenovala se „Proč je nechceme“. Ukazovala fotografie z koncentračních táborů, připomínala zavražděné Čechy a prezentovala i sudetské Němce, kteří byli prominenty v Protektorátu i v takzvané Říšské župě Sudety. Po více než šedesáti letech, kdy Češi zůstali v českých zemích nezvykle sami, ale zase jsou součástí širšího evropského společenství, máme příležitost zpracovat něco docela jiného, než byla ona poválečná agitační a propagační akce.

Při vzniku nové expozice si naopak pokládáme otázky: „jací byli?“, „jak během staletí zde vnímali sami sebe a tuto zemi?“, „nakolik, popřípadě odkdy existovala hranice mezi My a Oni?“, „kdo je vlastně Němec, má se určovat pokrevně, podle jazyka, má to říci sám, mají se nálepky jen zkusmo dávat a sloupávat?“, „existuje dějinný zlom, od kterého už je vše jinak?“, „jakého jsme schopni pohledu na naše Němce a co nám brání ve výhledu do daleka při pokusu hledat ty, kteří nám zde zanechali tolik rozhleden?“, „co zde zbylo po našich spolupoddaných a spolušlechticích, později spoluobčanech, kteří mluvili německy?“, „co si přáli, co jim vyšlo a co se jim zhatilo?“, „co přáli slovanským sousedům a co přáli oni jim?“, „co se naplnilo a co přáním zůstalo?“.

A pak je tu otázka, co si odnesou diváci výstavy? Chceme, aby Češi v expozici rozpoznali své vlastní dějiny, aby je občas a často něco překvapilo, aby se ke známým příběhům přidaly málo známé a neznámé. Chceme, aby naši a zahraniční odborníci mohli říci, že výstava respektuje stav současného vědeckého bádání. Chceme, aby staří lidé obou jazyků v ní viděli něco vlídného a povznášejícího, přestože tu své místo jistě najdou také Lidice i poválečné masakry na Němcích, kterým TGM říkal naši Němci. „Němci“ byli na území českého státu od jeho počátku, a když v letech 1945-1947 museli odejít, opustili zemi, kterou kulturně a hospodářsky spoluvytvořili. Mnoho německy mluvících osobností patří do pomyslného českého pantheonu a mnozí ze starší doby v něm jsou, aniž by Čech vybavený školními znalostmi věděl, že se dotyčný modlil v němčině.

Výstava o našich Němcích vzniká v dialogu řady odborníků a lidí hlubokého zájmu. Jejich jmenný seznam je dlouhý a dá se někdy pro úplnost a kvůli pozdější odpovědnosti zveřejnit.

Z prvního workshopu pracovní skupiny pro přípravu trvalé expozice k dějinám Němců v českých zemích, 5.6.2008

Před několika lety, tím víc před různým počtem desetiletí, by se při kolektivní přípravě podobné výstavy patrně řešilo, co se říci a ukázat smí, a co se nesmí. Nyní mám jako moderátor přípravných setkání pocit, že se smí prakticky vše, co odpovídá našim znalostem o skutečnosti a pomáhá rozpomínání. Je to i zásluhou kultivovaného přístupu paní ředitelky, ale je to hlavně dobou, která se připozdila. Nelyncuje se už za názory, které se odchyľují od těch, které hlásala paní učitelka na základní škole. Skupina lidí se baví o tom, co říci a jak to říci, aby vznikl obraz českých zemí v evropských souvislostech zaměřený na ty, kdo jako komunikační nástroj používali němčinu. Na otázku, o kom je výstava, pracovní skupina odpovídá: „o tom, kdo v českých zemích jako komunikační nástroj používal německý jazyk“.

Pro účely výstavy tedy neexistuje kritérium pokrevní, kulturní, a ani jazyk neslouží jako něco, co by vytvořilo pevně dané skupiny. Jazyk je chápán jako nástroj, který otevírá komunikační pole, pomáhá přenášet zkušenosti, vytváří povědomí sounáležitosti, fixuje zvyky, a nakonec, historicky velmi pozdě, vezmeme-li v potaz celou dobu soužití - narýsuje jazykovou hranici mezi skupinami.

Je několik přístupů a bodů, na kterých se velká pracovní skupina shodla hned od začátku. Budova muzea je bývalou školou, nabízí se tedy možnost na chodbách před bývalými třídami prezentovat školní výklady dějin. Jak se je učili Němci, jak se je učili Češi. Jak se měnily v různých dobách. Shoda panuje také v případě bodu, který je zlomový pro chápání dějin česko-německého soužití. Je to rok 1848.

Hned po úvodní místnosti se divák dostane do víru roku 1848. Najde zde rozcestí. Musí se rozhodnout, kam jít. Vydá se hned po proudu času do dnešních dnů ve stopách občana, nutnosti volit a nést následky volby, kolem národnostního boje, kolem továren, sjednocujících ideologií, vzájemných osočování ze zrady, kolem líbezných obrázků krajiny, která dostala přídomek vlast? Nebo půjde nejdřív proti proudu času za německy mluvícími horníky, kolonisty, Karlem IV., svatým Janem z Nepomuku, osvícenci, luterány, Rakušany, císaři? Co směr, to jedno patro. V obou patrech by diváci měli najít příběhy obyčejných lidí.

Dobu před rokem 1848 je těžké ukázat, mnohé kategorizace, na které jsme si zvykli, nelze pro tuto dobu použít. Snad každé historické období si po roce 1848 někdo přivlastnil ke svým uměleckým nebo agitačním účelům. I taková přivlastnění a jejich dekonstrukce budou tématem expozice.

Vzniká tedy výstava, ve které by měli své dějiny poznat „Češi-Bohemci“ obou zemských jazyků, Židé obou zemských jazyků, Rakušané z českých zemí, sudetští Němci, zemští patrioti a další dějinní vandrovníci a vandrovnice tohoto středoevropského státu, který i touto výstavou zaujímá své místo v jednadvacátém století.

Text: Jan Šícha, Blanka Mouralová

Členové externí odborné pracovní skupiny pro přípravu koncepce trvalé expozice:

Ambros Peter, překladatel, historik a judaista, Saská Kamenice / Chemnitz, **Bartlová Milena**, Prof., Seminář dějin umění Filozofické fakulty MU Brno, **Kaiserová Kristina**, Doc., ředitelka Ústavu slovansko-germánských studií FF UJEP Ústí nad Labem, **Krčmář Luděk**, Mgr., oddělení novějších dějin Západočeského muzea v Plzni, **Kubů Eduard**, Prof., zástupce ředitele Ústavu hospodářských a sociálních dějin UK Praha, **Kunštát Miroslav**, PhDr., Katedra německých a rakouských studií FSV UK Praha, **Matějka Ondřej**, Mgr., jednatel Antikomplexu, Praha, **Petráš Jiří**, PhDr., vedoucí oddělení nejnovějších dějin Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, **Petrbok Václav**, PhDr., Ústav pro českou literaturu AV ČR v Praze, **Slavík Stanislav**, PhDr., Oddělení novodobých českých dějin Národního muzea v Praze, **Spurný Matěj**, Mgr., Antikomplex, Praha, **Šícha Jan**, Mgr., Odbor střední Evropy, MZV ČR Praha.

Za Muzeum města Ústí nad Labem: **Krov Gustav**, PaedDr., ředitel, **Houfek Václav**, Mgr., vědecký tajemník, kurátoři vybraných sbírek muzea.

Představení stipendistů Collegia Bohemica

Doktorská stipendia za účelem dopsání doktorské dizertace na téma související s dějinami Němců v českých zemích, která uděluje Collegium Bohemicum v součinnosti s Univerzitou Jana Evangelisty Purkyně a Muzeem města Ústí nad Labem, získali v akademickém roce 2008/9 Rosa Rahel Neubauer z Vídně, Petr Koura z Prahy a Volker Mohn z Düsseldorfu.

PhDr. Petr Koura: vystudoval historii a politologii na Filozofické fakultě UK v Praze, kde také dokončuje své postgraduální studium. Působil v Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a v Ústavu pro studium totalitních režimů. Těžiskem jeho badatelského zájmu jsou dějiny protektorátu Čechy a Morava s přesahem do komunistických 50. let, věnuje se též problematice zobrazování historických událostí v hraném filmu.

V rámci stipendia dopisuje dizertační práci „Swingová mládež a okupační moc v protektorátu Čechy a Morava“, ve které analyzuje opomíjený fenomén protektorátních dějin - swingovou hudbu. Na základě archivních dokumentů převážně nacistické provenience, výpovědí pamětníků i komparace hudebních a filmových pramenů popisuje ohlas swingu mezi mládeží v protektorátu a porovnává míru jejich perzekuce s ostatními oblastmi nacisty ovládané Evropy.

Mag. Phil. Rahel Rosa Neubauer: vystudovala literaturu a orientalistiku na univerzitách v Bonnu, Istanbulu a Vídni. Je členkou předsednictva Rakouské společnosti pro výzkum dětské literatury (ÖGKJLF). Těžiskem jejího bádání jsou židovské pohádky autorek meziválečného období. Pravidelně spolupracuje s vídeňským Institutem pro vědu a umění, kde také přednáší. V souvislosti se stipendiem spolupracuje nyní také s katedrou germanistiky na Univerzitě J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, kde přednáší o německé židovské literatuře.

Její dizertační práce je zaměřena na autorku židovských pohádek Irmu (Miriam) Singer, která se pohybovala v kulturním prostředí pražských Němců židovského původu a kterou do spisovatelského světa uvedl Max Brod. R. Neubauer hledá pomoc

rozboru děl Irmy Singer spojitosti mezi tradičními židovskými pohádkami a prostředím, ve kterém se autorka pohybovala. Tyto postupy by měly vést k vytvoření jedinečné biografie o nám ještě zcela neznámé židovské spisovatelce.

Volker Mohn, M.A.: vystudoval moderní dějiny a dějiny východní Evropy na univerzitě Heinricha Heine v Düsseldorfu. Mezi lety 2003 a 2005 působil na katedře kultury a dějin Němců ve východní Evropě u Prof. Brandese. V rámci projektu DAAD byl dva semestry na Univerzitě Karlově v Praze, kde vedl semináře o dějinách německého hraného filmu. V roce 2005 absolvoval praktikum na turecké Çukurova University, Adana.

Tématem jeho dizertační práce je nacistická „kulturní politika“ v Čechách a na Moravě a čeští intelektuálové v době protektorátu. Ve své práci chce postihnout všechny oblasti kulturního života v protektorátu, které důsledně ovládala nacistická propaganda, zvláštní důraz klade na tehdejší výstavy jako prostředek nacionálně socialistické propagandy. Jeho práce se pohybuje mezi klasickým historickým bádáním a hlubší analýzou možností nacistické kulturní politiky v protektorátu. Při své práci vychází nejen z českých a německých archivů, ale i z dobové literatury, filmu a fotografie.

Doktorská stipendia Collegia Bohemica financují:

Vybrané plánované akce

Akce připravuje kulturní manažerka Nadace Roberta Bosche při Collegiu Bohemicu.

Robert Bosch **Stiftung**

Pokud není uvedeno jinak, konají se akce v Ústí nad Labem.

13. 2., 19 hodin, Klub Circus

„Eřo ňuňo“ na téma: Černý pátek, špatný začátek
První z řady česko-německých performancí, které dávají prostor uměleckým experimentům. Další díly se uskuteční 27. 3., 17. 4., 22. 5. a 19. 6.

S podporou Magistrátu města Ústí nad Labem a Goethe-Institutu Praha.

16. – 20. 2., začátek festivalu ve 20 hodin

Experimentální prostor Mumie

„DER FILM Ústí nad Labem“, festival spolupořádaný Goethe-Institutem Praha prezentuje nejnovější filmovou tvorbu z německy mluvících zemí.

S podporou Goethe-Institutu Praha a Nadace Roberta Bosche.

9. 3., 18 hodin, Severočeská vědecká knihovna

„Nejisté útočiště. Československo a uprchlíci před nacismem, 1933-1938“, přednáška Kateřiny Čapkové a Michala Frankla.

25. – 26. 2., Goethe-Institut, Praha

„Literatura a skutečnost“, lidský osud na pozadí významných událostí 20. století, autoři Radka Denemarková a Marcel Beyer. S podporou Goethe-Institutu Praha a Nadace Roberta Bosche.

26. 2., 9.30 – 13 hodin, Severočeská vědecká knihovna

„Literární dílna“ pro studenty s Radkou Denemarkovou a Marcelem Beyerem.

S podporou Goethe-Institutu Praha a Nadace Roberta Bosche.

17. 3., 17 hodin, Experimentální prostor Mumie

Projekce filmu německé režisérky „Natasha“ z Bulharska

Z filmu Hanami (festival DER FILM)

v rámci mezinárodního filmového festivalu o lidských právech Jeden svět (16. – 21. 3.).

S podporou Nadace Roberta Bosche.

18. 3., 17 hodin, Severočeská vědecká knihovna

„Nebezpečné známosti. Pravicový extremismus v malém příhraničním styku“, představení tématu v rámci festivalu Jeden svět. Ve spolupráci s Kulturbüro Sachsen.

25.3., 19.30 hodin, Filmový klub Aula

Film o punkové scéně v NDR „ostPUNK – Too much future. S podporou Goethe-Institutu Praha.

14. 4., 19. 5., 16. 6., vždy od 8 hodin,

Experimentální prostor Mumie

„Škola v kině“, vzdělávací promítání s doprovodem historika.

S podporou Nadace Roberta Bosche a Goethe-Institutu Praha.

Podrobnější informace a informace o připravovaných akcích:
www.collegiumbohemicum.cz

Kontakt

Collegium Bohemicum, o.p.s.

Brněnská 2

400 01 Ústí nad Labem

Tel. 475 282 640

Fax: 475 282 646

E-mail: info@collegiumbohemicum.cz

(také adresa pro objednání Newsletteru)

Sídlo a fakturační adresa:

Collegium Bohemicum, o.p.s.

Masarykova 3

400 01 Ústí nad Labem

Navštivte naše nové internetové stránky na adrese:

www.collegiumbohemicum.cz

Naši zakladatelé a stálí partneři:

Statutární město Ústí nad Labem

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně

Společnost pro dějiny Němců v Čechách

Ministerstvo kultury ČR

Muzeum města Ústí nad Labem

